

בְּתַמְרִים עַד הַפּוֹרִים, ומסתימות הגמ' והראשונים משמע, שאין חילוק לענין זה בין שנה פשוטה לשנה מעוברת (דרך אמונה שמיטה ויובל ז' ציה"ל קג).

רַבִּי יוֹחָנָן תַּרְתִּי בְּתַרְיִתָא מַחְלִיף, וגורס 'בגרוגרות עד הפורים ובתמרים עד חנוכה' (רש"י). והמחלוקת בין שתי הגירסאות בברייתא מי מהם כלה מאוחר יותר הגרוגרות או התמרים, אינה יכולה להתברר על ידי בדיקה אם פגי בית היני מאוחרות יותר או התמרים שבצוער, משום שלכולי עלמא בין הגרוגרות ובין התמרים מחנוכה הם כבר מועטים מאד, ומתקיימים במיעוטם עד פורים, ונחלקו הגירסאות למי מבין המינים הללו נשאר מועט מחנוכה ואילך בשיעור זה שנחשב עדיין שלא כלה, ולמי מהם התמעט כבר השיעור כל כך עד שנחשב שכלה [שהרי לא צריך כליו גמור, כמבואר בברייתא שאם נשארה כמות שעני לא מוצא בנופו ובעיקרו רובע, נחשב שכלה], וזהו דבר שקשה לשער ואינו ניתן להתברר על ידי בדיקה (חזו"א שביעית טו, ז, בביאור דעת הרמב"ם [שמיטה ויובל ז', יא]).

וְאִי בְּעִית אֵימָא וְכוּ', כלומר, שלתירוף הראשון, הזמנים המבוארים בברייתא הראשונה והשניה הם אותם הזמנים, ונאמרו רק בסתמא, שאינו יודע אם כלו או לא כלו, אבל אם יודע שעדיין לא כלו, יכול לאכול ענבים אחר הפסח וכו'. אך לתירוף השני, הזמנים המבוארים בברייתא הראשונה, הם בסתמא, ואילו הזמנים המבוארים בברייתא השניה נאמרו באופן שיועד שיש מקומות בהם עדיין לא כלו, שאז יכול לאכול ענבים עד הפסח וכו', אבל אחרי זמנים אלו אינו יכול לאכול אפילו אם יודע שעדיין לא כלו, משום שאנו תולים שכבר אבד טעמים, ונחשבים כמי שכלו, או משום שלא חילקו חכמים, וקבעו זמנים אלו לכל אופן, אפילו אם עדיין לא כלו (חזו"א שביעית טו, ה).

■ להלכה, אוכלים בענבים עד הפסח, שאז כלה האחרון ב'אוכל', בזיתים עד העצרת, שאז כלה האחרון בגוש חלב, בגרוגרות עד החנוכה, שאז כלה האחרון מבית היני, ובתמרים עד הפורים, שאז כלה האחרון בצוער [וכת' ראשון בגמ', שהזמנים בשתי הברייתות הם שיעור אחד. וכגירסתנו בברייתא בגרוגרות ותמרים, ושלא כגירסת רבי יוחנן, משום שמשמע בגמ' שדעתו היא דעת יחיד (חזו"א שביעית טו, ה ו-ז)]. וכל הזמנים הללו הם של שנה שמינית. וכל השיעורים הללו הם בסתמא, אבל אם ידוע שכלו או שלא כלו, דנים כפי הידוע (רמב"ם שמיטה ויובל ז', יא, ודרך אמונה שם).

נִפְקָא מִיָּנָה לְנַחַל אֵיתָן, שעגלה ערופה נעשית רק על ידי נחל שגדלים בו קנים, שנחל שלא גדלים בו קנים אינו נקרא נחל (רש"י). והוא תנאי בשם נחל לעיכובא (נחל איתן [לגר"ח קניבסק] יא ב, א). ודי אם היו שם קנים בעבר, אפילו אם נקצצו, שכבר קיבל שם 'נחל' (שם). ויש סוברים, שאינו לעיכובא, וכוונת הגמ' שהקנים הם סימן למי שאינו יודע מהו נחל, שעל ידי הקנים ידע שמקום זה נחשב נחל, אך אם יודע מהו נחל, אין צורך בקנים (נחל איתן שם, ע"פ מאירי, וע"פ הרמב"ם שלא הזכיר תנאי זה).

מִשְׁנֶה. מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְמַכּוֹר בְּהֵמָה דְּקָה לְנִכְרִים מוֹקְרִין, והנדון הוא רק מצד המכירה, אף שגם ללא המכירה אסור בכלל לגדל בהמה דקה בארץ ישראל, אך מדובר כשגידלה ישראל במדבר ששם מותר לגדלה, וכפי ששינוי בב"ק (עט, ב) שאין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל, אך במדבריות שלה מגדלים (ירושלמי כא).

מִשְׁגִּירֵינוּ - משגדלו הענבים קצת (רש"י). ויש סוברים, שהוא מועת היות בהם גרעינים [חרצנים] (רבונו חננאל; רמב"ם בפיה"ש שביעית ד, י).

בְּדִנְסַחְנִי - תמרים של דקל זכר, שאינם מבשילים על העץ, אלא גודרים אותם בימי ניסן [ועל שם כך נקראים 'ניסחני' (מאירי לעיל נב, ב)], ומשהים אותם בכלים העשויים מכפות תמרים ומבשילים מאליהם, ועל כן אין בקציצת דקל זה הפסד פירות שביעית (רש"י).

אִם יֵשׁ מְאוּחָרוֹת מִהֶן אוֹכְלִין עֲלֵיהֶן, ומה שהזכירה הברייתא את זמן כילוי הענבים מהמקום הנקרא 'אוכל', הוא כעיצה טובה למי שרוצה לברר אם כלו הענבים מן הארץ, שיבדוק ב'אוכל' שהוא המקום המאוחר. ועוד, שאפשר לסמוך על הזמן שכלים הענבים ב'אוכל' ברוב השנים (חזו"א שביעית טו, ו).

עַד שִׁיכְלָה אַחֲרוֹן שֶׁבַתְקוּעַ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַד שִׁיכְלָה אַחֲרוֹן שֶׁל גּוֹשׁ חֶלֶב, ומחלוקתם היא היכן הוא המקום האחרון בו הזיתים כלים (חזו"א שביעית טו, ח, וראה מה שכתבנו לעיל נב, א ד"ה עד שיכלה, שם מבואר מה הגדר בזה). עוד יש לפרש, שרבי אליעזר אינו חולק [שלא מסתבר שנחלקו במציאות מהו המקום האחרון בו הזיתים כלים], אלא אומר שמי שאין לו יכולת לבדוק אם כלו הזיתים בתקוע - המקום האחרון בו כלים הזיתים, יכול לבדוק אם כלו בגוש חלב - מקום בו כלים מוקדם יותר, שאם לא כלו שם, יבין שעדיין לא כלו בתקוע, ולא הגיע זמן הביעור (חזו"א שם, ו).

כְּדִי שִׁיחָה עֲנִי יוֹצֵא וְאֵינוֹ מוֹצֵא, שכאשר העני יוצא ואינו מוצא, זהו סימן שכלה לחיה בשדה (הערות הגר"ש אלישיב).

לֹא בְּנוֹפוֹ וְלֹא בְּעִיקְרוֹ רוֹבֵעַ - שאינו מוצא באחד האילנות רובע קב זיתים בצירוף הנוף והעיקר, אפילו שבכל האילנות יחד מוצא כדי רובע. ואף רבנן מסכימים לדין זה, אלא שרבי אליעזר פירשו (חזו"א שביעית טו, ח, אף ראה הערות הגר"ש אלישיב).

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לֹא הוֹזְקָרוּ פָּגִי בֵּית הַיֵּנִי אֶלָּא לְעִנֵּין מַעֲשֵׂה, שְׁלַדְעוֹתוֹ פָּגִי בֵּית הַיֵּנִי נִחְשָׁבִים לְעִנֵּין שְׁבִיעִית מִן פְּנֵי עֲצָמוֹ, וְזִמְן כִּלְיוֹם אֵינוֹ קוֹבֵעַ לְשֹׂאֵר תַּאֲנִים (חזו"א שביעית טו, ז, בביאור שני).

אוֹכְלִין בְּעֵנְבִים עַד הַפֶּסַח וְכוּ', של שנה שמינית, וכן עד עצרת וחנוכה ופורים של שנה שמינית (ר"ש שביעית ט, ח; רמב"ם שמיטה ויובל ז', יא, ודרך אמונה שם נד, ו-ט). וזמנים אלו הם רק בסתמא, כשאנו יודעים אם כלו או לא, אך אם ידוע לחכמים שכלו או שלא כלו, זמן הביעור הוא כפי הידוע לנו (ר"ש שם; רע"ב שם).

וכשהגיע זמן הביעור, אינו צריך לבער מיד בבוקר, אלא יכול לבער במשך כל היום עד שקיעת החמה (חזו"א שביעית יא, ו ד"ה ובענין. וראה שו"ת מנחת שלמה נא, יח, ומשפט ארץ ב לא הע' 29). ויש שחילק בזה, שאם חובת ביעור היא מדרבנן, זמן הביעור הודאי הוא מיד באותו יום, שחז"ל קבעו את זמן הביעור ביום שבו שיערו שכלה לחיה מן השדה, אך אם חובת ביעור היא מדאורייתא, אין זה הזמן הקבוע לביעור באופן ודאי, שאי אפשר לקבוע תאריך מדויק שבו כלה לחיה מן השדה, אלא הכוונה היא שמהימים הללו מתחילים לחשוש שמא כבר כלה, ולכן חובה מספק לבערם מאותו היום (מנחת שלמה, וראה שו"ת מנחת שלמה שם).